

KAMYK (62) *sb m*

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).

sg *N* kamyk (14). ◇ *G* kamyka (3). ◇ *D* kamykowi (1). ◇ *A* kamyk (19). ◇ *I* kamyki(e)m (3). ◇ *L* kamyku (3). ◇ *pl N* kamyki (3). ◇ *G* kamyków (5); -ów (1), -(o)w (4). ◇ *D* kamyk(o)m (1). ◇ *A* kamyki (5). ◇ *I* kamykami (3) *Mącz*, *ModrzBaz*, *Calep*, kamyki (2) *RejAp*, *RejPos*.

Sł stp notuje, *Cn s.v. kamyczek*, *Linde XVI – XVIII w.*

Dem. od „kamień” (62) :

1. *Niewielki odłamek skalny; scrupulus Mącz, Calep; lapillus Mącz, Cn; calculus Calep, Cn; saxulum, scrupus, umbilicus Mącz* (37) : á gdy fie dobrze vftogi roztlucz nie kielko gałek bobku/ zawiąż gi w chufteczkę z iakiem cziltem kamykiem/ á w puć w piwo aż pogrężnie. *FalZioł V* 64v, IV 25a [2 r.]; *Możeż też wagi przyśporzyć Do pieprzu kamikow włożyć. RejKup e2v; RejWiz* 114v; *KwiatKsiąż Pv; Umbilici etiam, Mále/ gładkie á okrągłe kámyki. Mącz* 50ld, 370a, 376a, 450d; *Y kámyki rofkázuie zbyerác Anyołom swoim ná drogach ich/ áby żaden nie obraził nogi swoiey. RejAp AA6v; RejZwierc* 53 [2 r.], 69; *Calep* 151a, 457a, 957b [2 r.]; *Straż ieden żoraw trzyma kámyk vchwyćiwfzy/ A drudzy śpią/ pod łkrzydła głowę podłóżywfzy. KmitaSpit B.*

W charakterystycznych połączeniach: cisnący kamyk(i), czysty, gładki, mały (2), *natarty, okrągły, rozliczne; kamyk(i) trzymać, uchwycić, włożyć, (wy)zbierać* (3).

Zwrot: »o (najmniejszy) kamyk obrazić, uderzyć się, obrażony, uderzenie« (7 : 1 : 2 : 1): *A śnadz práwie wręku swoich będą piáftować cię y śtrzedz/ ábyś y o kámyk nieobraził nogi twoiey RejPs* 136v; *Gdyżeś go śwym Anyołom ták w opiekę zwierzył/ By fie śnadź y o kámyk nigdy nie vderzył. RejWiz* 2v, 172v; á *nogi iego śtrzedz kazał Anyołom swoim/ áby y o naymniejszy kámyk nie była obrażoną, RejPos* 228; *Azałz nákoniec nie obiecał policzyć y włos głowy iego/ y o namniejszy kámyk obiecał prześtrzedz vderzenia iego. RejPos* 292, 116, 222v, 269v, 276v, 329v, 341v.

Wyrażenie: »gra kamykami« (1): *Scrupulorum lusus, Dziećinna á chłopięca grá małemi kámykami. Mącz* 376a.

a. *Jako pocisk* (1) : *iuz porázić możeś okrutniejszye nieprzyacioły swoye/ niżlibyś poráził wfzytki pogáńfkye naprzedniejszye śprawce á Hetmány te (kust) go światá (-) A nie ináczey i[á]ko Dawid poráził dwiemá kámyki. on[e]go okrutnego Obrzymá Goliafzá RejPos* A4v.

b. *Jako materiał używany w budownictwie* (3) :

Wyrażenie: »kamyk drogi [= kosztowny]« (1): *A światłość iego podobna kámykowi drogiemu iáśpiśfowi [simile lapidi pretioso iaspidis] iako krzyśtał świecącemu. BudNT Apoc* 21/11.

a. *Odłamek muru, gruz* (2) : *ták iż thám y ieden kámyk nie będzie náležion [usque quo non inveniatur ibi etiam lapis]. BibRadz 2.Reg* 17/13; *BudBib 2.Reg* 17/13.

c. *Wytwór z kamienia; tu poświęcona płyta kamienna w ołtarzu, na którym odprawiają mszę św.* (1) :

Wyrażenie: »alabastrowy kamyk« (1): *ázałz nie dáć zá święczenie/ zá birznowanie/ zá golenie/ zá śtrzyżenia mníšek iáko od owieczek/ zá ágnuły/ zá oleie/ od krzczenia kościołow/ ołtarzow/ ornatow/ dzwonow/ portátýłow/ to ieft álábáftrowych kámykow/ obrałkow/ kości vmárłych RejAp* 152.

d. Jako przedmiot religijnego kultu pogańskiego; tu złośliwie o katolickich rzeźbionych wizerunkach świętych z punktu widzenia innowierców (1) : A iakoż tu kto śmie powiedzieć Iż ia śtoię przy kościele/ iż ia śtoię przy pośluzieństwie/ á on biega/ á on dutkuie przed obrałki/ przed goleniámi śprochniáłymi/ przed kámyki/ á powieda iż ták śtáry Zwyczaj/ iż ták przodkowie nášzy czynili/ iż tego kościoł iefzczę nie złamał. *RejAp* 160.

2. Gałka służąca do głosowania przy osądzaniu winnego; *calculus PolAnt, Vulg* (4) : *BibRadz Apoc* 2/17; *WujNT Apoc* 2/17 cf Wyrażenie.

Wyrażenie: »kamyk biały« = *calculus candidus PolAnt, Vulg* (2): Themu ktoryby zwyciężył/ dam ieś z oney śkrytey mánnny/ y dam mu kámyk biały/ y ná kámyku imię nowe nápiśáne/ ktorego nikt nie zna/ iedno ten ktory ie bierze. *BibRadz Apoc* 2/17; *WujNT Apoc* 2/17.

3. Mineral, uznany za tak zwany kamień szlachetny lub półszlachetny; *gemma, lapillus Modrz* (14) : Theśch on vkradł kamykow zielonich do pyerśczyeny naczinyonich 52 *LibMal* 1548/143; *BudBib* I 336c *marg*; á ni ocz śię więcey nieśtáráią/ iedno áby kámykámi śrebrem y złotem świećili *ModrzBaz* 42v, 56.

W połączenia z nazwą lub przymiotnikiem od nazwy [w tym: *sb* w składni zgody (1), *ai* (3); *kamyk* + *nazwa* (2), *nazwa* + *kamyk* (2)] (4): á gdy on kamyk Adamas odeymie z niego/ wczyni włośność śwoię przyrodzoną/ tho ieft pociągnie k łobie żelazo. *FalZioł* IV 55d; *Calcidonius, Kalcedonowy kámyk. Mącz* 31b, 38b, 415b.

W charakterystycznych połączeniach: *kamyk mały, osobliwy, rozlicznej piękności, zielony; łsnąc się jako kamyk; ukraść [ile] kamykow; kamykiem popisować się, pysznić się, świecić.*

Wyrażenie: »kamyk drogi« = *lapillus Mącz, Modrz; gemmula Murm; cylindrus Mącz; lapis pretiosissimus PolAnt* [szyk 5 : 1] (6): *Murm* 121; *BibRadz Prov* 26/8; *Mącz* 76b; *RejAp* 182v; *BudNT Apoc* 21/11; Ktorzi śię czapką/ kámykiem drogim/ pośtáwą/ pochodem/ y infzemi tákowemi fráłzkámi pyłznią/ cí śwoię nikkczemność wyiawiáią *ModrzBaz* 57v.

Przen: Cenne dzieło (1) :

Wyrażenie: »drogi kamyk« (1): zá ieden dziw może być policzono/ że my Polacy [...] iego [*Frycza*] chwalebnych ksiąg zániedbáli. [...] Ieden śie tylko miedzy nášzymi Sármatfkimi Pány znalazł/ ktory ten śkarb á ten drogi kámyk pod ławą leżący/ obaczył/ á z prochu y z pleśni otárl. *ModrzBazBud* ¶6v.

4. *Magnes* (szczególnie stosowany w złotnictwie jako tzw. kamień probierczy) (2) :

Wyrażenie: »czarny kamyk« (1): *Złothá probuią ná czarnym kámyku RejZwierc* 216.

W przen (1) :

Wyrażenie: »czarny kamyk« (1): á miey ząwždy porfirius przy łobie ow czarny kámyk co złotá probuią/ z rośtropnego baczenia/ z wváżenia rzeczy roźnych s pilnością śpráwiony. *RejZwierc* 19.

5. Według ówczesnych mniemań wytwór pochodzenia zwierzęcego o właściwościach leczniczych (5) :

a. *Lapis celidonium* (Rosí); *jaskółczy* (2) : Gdyby kto Iákolę rozdarł na zchodzie pirwśzego kxiężycza po wylężeniu/ thedy w nim naydzie dwa kamyki, Ieden kudobrernu á drugi ku złemu iako na czary. *FalZioł* IV 24d, IV 24d.

b. *Rakowy* (2) : Wezmi Imbieru/ balfamu, Citwaru/ mułżkatowego kwiatu/ pieprzu długiego/ kamykow kthore w rakoch bywaią *FalZioł* V 113v.

Wyrażenie: »rakowy kamyk« (1): Weźmi wody w iáki dzbánek ciáfnoꝑy/ nályp w nię prochu z rákowych kámyków *SienLek* 151v.

c. *Świński* (1) : Też w ielitach v łamicze [*świni*] nayduią kamyki, kthore łtłuczone á w winie wypite/ kamień wnątrz łamią y wyganiaią. *FalZioł* IV 3d.

Cf **KAMIENIEK**, **KAMIONEK**, [**KAMUSZEK**], **KAMYCZEK**, **KAMYSZCZEK**, **KAMYSZEK**

AL